> — Jag vill då först och främst betona, att problemet att uppnå polen eller överhuvudtaget att befara de arktiska isöknarna icke är ett rent vetenskapligt problem utan ett tekniskt sådant. Det resultat man vill uppnå har naturligtvis betydelse i första hand för naturvetenskapen, men uppfinnandet av hjälpmedlen genom vilka det skall vinnas är enligt sin natur en uppgift för tekniken. —

Det föreligger starka skäl att påminna om denna av Andrée själv gjorda distinktion, ty åtskilliga omständigheter, bl. a. i samband med Vitöfynden, ha ställt teknikern Andrée helt i skymundan för polarfararen. Denna inställning har i sin ordning vållat åtskillig felteckning både av Andrées personlighet och livsverk — det senare innehöll dock mycket mera än polarfärden. Sällan torde det vid dylika rekonstruktioner kunna undgås dylik förvanskning. Vederbörande krönikör kan inte fullt lyckas vare sig att frigöra sig från den mellanliggande utvecklingen eller undgå att se genom sitt eget temperament och i anknytning till sin egen livsåskådning. Härtill kom i detta fall begäret att hastigt ekonomiskt utnyttja sensationen kring Vitöfynden.

Men i synnerhet när det gäller ett så äkta barn av sin tid som Andrée, måste man försöka att sätta in honom i denna och isolera honom från det mellanliggande.

Andrées ungdom inföll under det så omskrivna och diskuterade åttitalet. Det var en stark brytningstid, då realiteterna, »sanningen» — som varje ny generation monopoliserar i sin oppositionella inställning mot den närmast föregående — skulle ta död på den som man ansåg förljugna och sentimentala romantiken, på moraliskt hyckleri och en religion som predikade en personlig djävul och ett evigt helvete. Det var en Darwins, en Büchners, en Haeckels vinningar åt naturvetenskapen, som grundade en förändrad uppfattning och åskådning. För Andrées medfödda anlag, hans undersökande, systematiserande, frihetskrävande och i viss mån oppositionella läggning, liksom för rätlinigheten i hans karaktär passade utmärkt tidens två ledande idéer: individualismen och den sociala samhörigheten. Den ena syftade till »individens rätt att utveckla sin egenart till högsta möjliga fullkomning»; den andra inneslöts i den engelske moralfilosofen Benthams formulering: »största möjliga lycka för största möjliga flertal». Ända från sin tidiga ungdom sökte Andrée medvetet en syn-

tes av dessa båda principer och han lyckades uppnå den. För min del har jag träffat högst få som gjort det i samma grad som han, och denna harmoniska avvägning var en kraftfaktor för hans personliga tillämpning av bådadera.

När Andrée, sextonårig, vann inträde vid dåvarande Teknologiska Institutet var han också förvissad om att ha startat på den för honom enda riktiga levnadsbanan, och om den »chansen i kapplöpningen» talade han ofta med stor tacksamhet. Att fysiken blev hans huvudämne under studietiden berodde väl i viss mån på lärarens, professor Robert Dahlanders, levande, stimulerande undervisning och sympatiska, rakryggade personlighet. De två knöto också ett vänskapsband, som för Andrée varade livet igenom.

Innan Andrée utnämndes till föreståndare för den tekniska avdelningen — en titel som snart utbyttes mot överingeniör — vid den nybildade Kongl. Patentbyrån, som verket då kallades, hade han praktiserat åtskilligt i sitt yrke: vid Göranssons mekaniska verkstad, hos Nydqvist & Holm samt som underingeniör och verkmästare hos sin svåger brukspatron J. V. Spånberg på Norrahammar. Ett halvt år hade han vistats i Amerika, bl. a. i Philadelfia, där han studerat den pågående världsutställningen och tjänat sitt uppehälle genom att sköta renhållningen i den svenska avdelningen. Tillsammans med en kamrat hade han inköpt och drivit Stillefors mekaniska verkstad. Ingendera var väl affärsman och tiderna mycket tryckta, så att företaget ändade med skuldsättning och konkurs. Då ingrep Andrées vän professor Dahlander och skaffade honom en assistentplats i fysik vid Tekniska Högskolan. Avlöningen var mycket blygsam, men genom att bo i ett vindsrum, leva på mjölk och bröd morgon och kväll samt middag för 50 öre lyckades Andrée med 100 proc. betala skulden till gäldenärerna.

Sverige deltog hösten 1882—83 i det internationella »polaråret», som nu femtio år senare upprepats. Den svenska expeditionen, som räknade sex vetenskapliga deltagare, fick till chef doktor Nils Ekholm, och Andrée anställdes för de elektriska observationerna och för konstruktion av den vetenskapliga apparaljen. Expeditionens kvarter var förlagt på Cap Thordsen.

I brev till professor Dahlander berättar Andrée, att han, hur otroligt det än låter, lyckas bäst som astronom, att sedan han lämnat de yttre arbetena luftelektriciteten varit hans specialitet och att när tiden skulle vara ute 12 à 15,000 elektrometer-observationer torde föreligga, uttryckande luftelektricitetens tension i absoluta mått (Da-

niell), samt att han har händerna fulla av arbete för att leta efter en relation mellan luftelektricitetens och jordmagnetismens samtida variationer, vilket har krävt beräkningen av ungefär 5,000 värden å jordmagnetismens totala intensitet. Efter att ha omnämnt några uppmätningar av yrsnö fortsätter han: »Som vanligt mycket arbete och litet resultat!»

Ett resultat blev dock att Sverige i fråga om de luftelektriska observationerna kunde uppvisa det bästa resultatet av de deltagande fjorton nationerna.

Andrées utförliga dagbok från denna expedition är i behåll. Den ger en intressant inblick i skillnaden mellan denna och den i våra dagar avslutade, både i fråga om resurserna för det vetenskapliga arbetet, för mathållningen och komforten inomhus samt för möjligheterna till förströelse, främst då, för den senare, radion.

I och med sin anställning vid Kongl. Patentbyrån hade Andrée fått en verksamhet i full harmoni med hans intressen. Han kom i daglig kontakt med uppfinnarna, och fri från all byråkratism som han var bildade han Svenska Uppfinnareföreningen, i syfte att »patentverket och dess kunder skulle samarbeta i sämja och ej skälla på varandra». Han erhöll första pris för en uppsats i en av Industritidningen Norden anordnad tävlan över ämnet »Vilka förändringar i vår patentlag äro mest önskvärda?» Han utgav »Anvisningar och råd för uppfinnare och patentägare», samt en bok om »Uppfinningarna i Sverige 1870—84». Han skötte under flera år i Aftonbladet en avdelning med titel Från industrins fält.

— Den nytta, säger han, som detta moderna uppfinnande (där uppfinnaren söker utgångspunkten för sitt uppfinnande i den moderna vetenskapens resultat och systematiskt uppsöker de punkter av industrin där dessa resultat kunna tillgodogöras) redan gör ... är så omätlig och denna uppfinnarklass så viktig, att det helt visst omsider skall bliva nödvändigt att ordna vissa delar av den tekniska undervisningen med särskild hänsyn till utbildande av män som idka denna verksamhet.

För Andrée blev nervus rerum i förverkligandet av den ovannämnda benthamska lyckomoralen — tekniken: uppfinningarna och deras praktiska reproducerande uti industrin. Det var ur den synpunkten han lade upp sitt tillämnade stora verk om teknikens inflytande på snart sagt alla mänskliga ställningar och förhållanden. Av dessa verk kom han emellertid ej att utge mer än blott några fragment: Industrin och kvinnofrågan (Verdandis småskrifter n:o 40), där han

påvisar vilken oerhörd arbetsbörda genom det första industriella genombrottet lyftes från hemmen, ett par polemiska artiklar riktade mot Knut Wicksell (Norden 1891) samt en uppsats om teknikens inflytande på språket (Norden 1892). Wicksell hade i ett föredrag fastslagit att under närmaste sekel en fördubbling av folkmängden i Europa skulle vara omöjlig, dels därför att Europas industri ej skulle vara i stånd att producera tillräckligt av industrialster för att från andra länder tillbyta sig de oerhörda spannmålsförråd som Europa då skulle behöva, och dels därför att erforderliga transportmedel för detta ofantliga varuutbyte ej skulle kunna anskaffas. Andrée svarar att nationalekonomerna måste lära sig inse, att både transportväsendet och den industriella produktionen äro frågor av ren teknisk natur, och att uppfinnarna och industrimännen lösa varje sådan fråga, vanligtvis i god tid, men i alla händelser när det föreligger ett starkt allmänt behov. Han råder professorn, att när han kalkylerar över Europas framtid mindre taga hänsyn till godsvagnar och engelska stenkol än till teknikernas snille och uppfinnarnas skicklighet. — Det finns efter Andrée dessutom en del anteckningar rörande hans nämnda planerade verk om teknikens inflytande.

Redan under Andrées levnad talades om tidens mekanisering och om maskinernas skrämmande frammarsch. Andrée brukade svara: Uppfinningarna, teknikens och industrins utveckling kan ingen hejda. Att tro på den möjligheten är lika snillrikt som när en mamma tröstar sin unge som fått sig en törn mot ett bord med att slå »det stygga bordet». Tänk för övrigt bort allt vad tekniken givit bara under de senaste femti åren och säg om ni tror, att någon skulle vilja t. ex. flytta tillbaka i eller i sitt dagliga liv kunna reda sig med den gamla s. k. goda tidens villkor. Ja, teknikerna och uppfinnarna skulle väl kunna göra det drägligt för sig, men de andra!

Visst såg emellertid Andrée att det låg vissa faror i den hastiga teknisk-industriella utvecklingen och att framtiden i högsta grad var beroende av hur människorna länkade in denna utveckling i det större sammanhanget, hur forsen kanaliserades och produktionen anpassades efter rådande ekonomiska förhållanden. En väsentlig faktor för denna inlänkning såg han i den dåtida arbetstidens (i regel 12 timmar) begränsning. Han skriver:

— Först och främst väntar jag att industrin skall lösa den uppgift som för ögonblicket och för den närmaste framtiden är den viktigaste av alla: att bereda människorna bättre existensvillkor, flera hjälpmedel, dels genom att de

vinna herravälde över större kraftbelopp, och dels genom att de lära sig att med en viss mängd arbete åstadkomma mera resultat än de förut kunnat uppnå med samma arbetsmängd.

Redan år 1887 konstaterar han:

— Att det är dåliga tider på grund av överproduktion visar, att vår teknik nu är så fulländad, att teknikens ena uppgift: att frigöra arbetskraft, är på väg att uppnås. Nu när detta resultat börjar synas, så står man där handfallen. Och varför? Jo, därför att man ej tar den ledighet som teknikens fulländning medgiver och åsyftar. Om man i stället för att använda ett mindre antal arbetare tolv timmar använde dubbelt så många under sex timmar, skulle småningom både arbete och ledighet tillkomma alla. Denna kombination av ledighet och arbete skulle medgiva en utomordentlig höjning i arbetsklassens intellektuella utbildning och till vårt lands industri föra ett intelligent arbete som skulle göra den överlägsen andra länders.

Men, brukade Andrée säga, sitta vi kvar i och tillämpa alla gamla system, produktions- och ekonomiska, på de förändrade industriella förhållanden som tekniken undan för undan skapar, då blir den sista villan värre än den första. Hela denna fråga, i sina olika aspekter, har ju i vår tid genom omständigheter vilka Andrée inte drömde om som premisser fått en högröstad aktualitet.

Att Andrée även skymtade arbetslöshetens fara, fastän ej tillnärmelsevis i den utsträckning som den nu föreligger, framgår ur hans författarskap och efterlämnade anteckningar. »Utvecklingen synes sträva därhän», skriver han, »att göra mindre intelligent folk överflödigt och ersätta dem med maskiner». Som två väsentliga medel till undvikande av arbetslöshet tedde sig för Andrée födelsebegränsning och statens rätt och plikt att skydda sig mot fortplantning av individer antingen fysiskt eller psykiskt så undermåliga, att de äro omöjliga att inordna i samhällslivet.

Ännu ett skäl för den industriella arbetstidens förkortande fann Andrée i den sig alltmer utvecklande specialiseringen. Han efterlämnade en lång oavslutad avhandling om denna och dess verkningar, även angående det vetenskapliga arbetet. Bland dessa verkningar nämner han att specialiseringen lättar övergången från ett fack till ett annat — en viktig sak, säger han, när man tager i betraktande vilka stora förluster som i allmänhet uppstå vid avbrott i ett arbete. Han framhåller där att strävan efter arbetsfördelning, som han kallar det, är naturlig för människan för att så fort som möjligt uppnå resultat, vare sig för att vinna ekonomisk ersättning, omväxling i syssel-

sättning, ledighet, frihet, självständighet. Specialiseringen i och för sig vållar i allmänhet ej överansträngning, men den är farlig genom att ej bereda övning åt en mängd därav oberörda funktioner, och en tryckande och förslappande enformighet står i bestämd relation till specialiseringens intensitet och utlöser under en alltför lång arbetstid en trötthet som hindrar den arbetande att sedan sätta andra funktioner i aktivitet. »En arbetare som däremot ett mindre antal timmar går i arbetsfördelningens stela bana får endast vila för sina övriga funktioner, i synnerhet de andliga, och han äger då kraft att under fritiden stärka just dessa.»

Här är man framme vid en annan fundamentalpunkt i Andrées välfärdslära. »Av utvecklingen på det industriella området väntar jag ofantliga verkningar på den andliga odlingen i övrigt. Den förra möjliggör den senare.» Det är just tekniken och industrin som utföra den stora missionen att skänka bättre och bättre verktyg av allehanda slag både åt den andliga odlingens arbetare, så att de få ut sina budskap i världen, samt åt folken, så att de må kunna tillägna sig den andliga bildningen. Om nu ej heller de andliga odlingsmännen haft så värst stor framgång i sin världsfrälsning, så ha de ingen rätt att skylla på maskinkulturen. Han såg en av de väsentliga orsakerna till dennas oroande verkningar däri, att den låtit produkten, ekonomin, det rent materiella bli självändamål. I många olika sammanhang framhåller han att tekniken ej får bli mål utan medel till en högre mänsklig utveckling. Han reagerade därför alltid starkt när det gjordes fullständig boskillnad mellan den materiella och den andliga kulturen, och han harmades över det förakt som av den humanistiska bildningens representanter visades de s. k. naturvetarna, liksom uppfinnare, teknici och det praktiska livets män över huvud. »Vart skulle t. ex. litteraturen, målarkonsten, musiken ha kommit utan boktryckerikonsten, kemin, instrumentmakarkonsten? Och tänk på elektriciteten, — och dock stå vi ännu blott i periferien av vad den kommer att betyda — för både vetenskapen, t. ex. medicinen, och det praktiska livets alla områden.» I denna inställning mellan de skilda odlingsmarkernas arbetare kan emellertid nutilldags en bestämd skillnad konstateras; och maskinkulturen tillmätes även ett estetiskt värde, vilket på Andrées tid helt och hållet frånkändes den — ett värde som han ivrigt fäste uppmärksamheten på.

Att ett klokt och praktiskt folkbildningsarbete var en ofrånkomlig konsekvens av arbetstidens förkortning framhöll Andrée ofta. Något

organiserat sådant fanns ju ej på hans tid; men vad som bjöds kom honom att varna för deklamationer och yrka på att åhörarna skulle föras in i reella förhållanden och på praktiska områden.

I 20-30-årsåldern gjorde Andrée en del anteckningar, dels angående tekniska och naturvetenskapliga frågor, dels av mera allmän innebörd. De senare äro ej alls märkvärdiga, men typiska dels för tiden och dels för Andrées tankebanor.[1])

Här några exempel av det förra slaget — jag griper ur mängden:

— Till idéallmänningens område äro från en synpunkt alla ägare, från en annan synpunkt ingen. Detta bör ihågkommas när man begrundar patenträtten.

— Man borde giva ut ett arbete: Ur vår tids teknik, motsvarande Ur vår tids forskning.

— Teknikens, industrins högsta uppgift torde vara att sprida vetenskapens sanningar, liksom alster av litteratur och konst till de s. k. arbetande klasserna.

— Vad nytta är det väl med att arbetarna få litet idé om astronomi, meteorologi, mekanik o. s. v. Jo, den att de invänjas att överallt se lagbundenhet.

— Naturvetenskapen rör sig snart om atomer, molekyler, det oändligt lilla; därför vore ett vapen varmed man kunde komma åt dessa småheter en av de största uppfinningar som kunde göras.

— Undersök om kristaller som bildas vid hög temperatur hava andra vinklar än de som bildas vid lägre.

— Har någon konstruerat selenfotometrar?

— Det skall nu komma en tid varunder vetenskapen blir långt efter tekniken. (Tänk på elektriciteten!) Teknikern tränger in i varje gömma och måste lösa problem som vetenskapsmannen aldrig tänkt på.

— Man tar vanligen ej i betraktande järnaxlarna i dynamomaskiner. Är ej det ett förbiseende?

— Man bör kunna göra en fin termometer för höga temperaturer genom att låta ljuset åverka ett selenmotstånd.

Av mera allmänt innehåll äro reflexioner som följande:

— Det naturliga förståndet: ett omdöme oförvillat av sakkunskap!

— Man behärskar sig själv på samma sätt som man behärskar andra, nämligen genom att väcka en hög föreställning om hur man bör handla och icke handla.

— Rätt till personlig frihet är av vikt för det nationella arbetets utveckling.

— Alla lagar visa hur de hederligas frihet beskäres för lymlarnas skull.

— Det är en egendomlig företeelse detta föreningsbildande nu för tiden. Mig förefaller det vara ett uttryck för icke blott behovet att sammansluta sig

[1]) Dessa anteckningar ställdes till mitt förfogande av Andrées bror kaptenen och direktören Ernst Andrée, då han gav mig i uppdrag att skriva S. A. Andrées levnadsteckning i den av Sv. Sällskapet för antropologi och geografi 1906 utgivna minnesskriften: S. A. Andrée, hans följeslagare och hans polarfärd.

för att vinna bättre villkor, utan även för individens begär att söka rädda sig från att alldeles uppslukas av massan.

— Man har insett att universum är lagbundet, men hur länge skall det dröja innan man blir övertygad om att även allting *i* universum är lagbundet?

— »Saken är så svår att det ej lönar sig att försöka».

— »Saken är så svår att jag ej kan låta bli att försöka».

— N. N. hör till de där människorna hos vilka rädslan för en sak är mindre ju farligare saken är.

— De mål vartill mänskligheten syftar växla oupphörligt, och vi känna rakt intet om det slutliga. På samma sätt med individen.

— Kan man ej göra så, att varje samhällsmedlem får sitt uppehälle nätt och jämnt av staten, och lika för alla. I övrigt är var och en alldeles fri. Skulle ej socialismen på det sättet kunna förverkligas?

Det politiska livet, som man gärna hade velat dra in Andrée uti, intresserade honom föga, och att föras in i en fålla och lyda partiorder var med hans självständiga natur uteslutet. Han citerar med gillande Franklin:

Vi sammankalla parlament och rådplägande församlingar för att draga fördel av deras samfällda vishet, men på samma gång måste vi underkasta oss olägenheten av deras samfällda lidelser, fördomar och privatintressen.

Det är ej svårt att nu konstatera, att Andrées inställning till såväl samhällslivet som det individuellt personliga led av en viss ensidighetens begränsning och färgades av en alltför stor optimism. Men man får komma ihåg att han levde i en tid då den unga generationen, i fråga om både materiell och andlig kultur, var orubbligt övertygad om att — som civilingenjören Karl af Geijerstam uttryckte det — i morgon alltid blir bättre än i dag, och då det ej ens i dess fantasi ingick en tanke på ett sådant världskrig med åtföljande förödelse som för vår tid blev en fruktansvärd realitet.

Andrée var, som det en gång replikerades i ett sällskap där det skämtades med hans stora måttlighet i dryckjom, berusad av teknik och utopiska framtidsperspektiv, ty som sådana må det vara oss förlåtet, att vi betraktade hans profetior om »den elektriska jungrun», om att vi skulle sitta i våra rum och åhöra offentliga föredrag, konserter, operor, o. s. v. samt att luftkommunikationer skulle bli lika ofarliga som de till lands och till sjöss. Han har ju fått rätt. Men han räknade ej med de irrationella faktorer som alltid spela in och som ej låta ställa upp sig som matematiska problem. Alla värden — materiella och andliga — kunna brukas och brukas också till gott och

ont. Det är emellertid ungdomens avundsvärda privilegium att utan all inskränkning tro på sin världsfrälsarmakt. Och blir det inte ändå till slut de aktiva optimisterna som föra all utveckling vidare, som hålla kulturens fackla brinnande? Varje tid arbetar vid den yttersta gränsen av sitt kunnande och sätter sina samtliga möjligheter som insats. För den som arbetar i sin tid finnes alltså skenbart ingen begränsning. Denna ser den nästa generationen och — förser sig i allmänhet på den.

Stark och vid utomordentlig hälsa samt man kan väl säga så gott som fullständigt befriad från själsliga konflikter i sitt eget liv, hade Andrée egentligen ej heller personligen kommit i kontakt med irrationella element, allra minst sådana, som verka med så våldsam kraft, att de ställa alla teorier på huvudet. Han uppställde schemata både för sin yttre livsförsel och sitt handlande över huvud samt på ett sätt även för sitt vilje- och känsloliv. Spontanitet, impulsivitet voro honom i allmänhet främmande, men därför ingalunda starka känslor. Hade han emellertid satt sig ett mål före, så var han istånd till fullständig självbehärskning i fråga om allt som äventyrade detsamma. Dock hade det nog börjat skymta för honom att det fanns blottor i allt hans systematiserande, och att det knappt gives något mer irrationellt, d. v. s. icke fredat för överraskningar, än människolivet och människors samliv. Och man får komma ihåg att han ej var fyllda 43 år när han företog polarexpeditionen, således alltjämt stadd i utveckling, och man kan vara förvissad om att han sitt liv igenom — om det fått bli långt — skulle ha stått i första ledet för att länka den utveckling som för honom var så väsentlig in på sunda banor, liksom han av livet skulle ha lärt att bli mer och mer människa.

Om Andrée som luftseglare talades och skrevs ju så mycket i samband med Vitöfynden, att det vore överflödigt och även utom planen för denna uppsats att här närmare gå in på denna sida av hans verksamhet. Blott ett par observanda!

Det har sagts, att Andrée började tänka på luftsegling först då han på överfarten till Amerika 1874 kom att läsa »Vindarnas lagar» av C. F. E. Björling och blev slagen av passadvindarnas och andra vindsystems regelbundenhet. Det var i stället så, att det tände i en idé som ända från pojkåren varit Andrées hemliga kärlek. Vad Björling utlöste var tanken »att luftballongen, även den icke styrbara, skulle kunna användas för långa färder, både från gamla till nya världen och i motsatt riktning och mellan andra delar av världen». Passader, mon-

suner o. a. vindsystem väntade på »luftfarkoster, jätteballonger, medförande resgods och passagerare».

I den redogörelse Andrée efterlämnat berättar han att han förstod, att han på den tiden, 1875, ej skulle kunna uppdriva pengar för luftsegling, utan måste förtjäna sitt uppehälle inom sitt yrke och ha luftsegling som bisysselsättning. Han skriver: »All min lediga tid hade jag ägnat till studier och funderingar över ballonger och luftsegling, och framför mig ligga nu gulnade luntor, fulla av siffror och teckningar rörande ballonger och ballonggaser av alla möjliga slag. Zink-, koppar-, järn-, mässing- och aluminiumplåt undersöktes och kasserades, bl. a. emedan de voro så dyrbara, att jag ej såg någon utväg att anskaffa en ballong av sådant material.» Han tillverkade då modeller av pergament- och halvpergamentpapper, men lyckades ej få någon tillfredsställande. Började då tänka på att ägna sig åt den vetenskapliga luftseglingen och söka anslag från fonder. »Slutligen på våren 1884 syntes mig ej återstå något annat än att antingen kasta mina kära planer över bord eller ock begiva mig till utlandet och utan vidare omvägar slå mig på luftsegling såsom yrke. Så många års tankar på samma sak hade gjort luftsegling, en stor luftfärd, till ett verkligt behov.» Det var då professor Dahlander ingrep och Andrée blev anställd vid Tekniska Högskolan.

Andrée blev som bekant vetenskaplig luftseglare. Ballongen Svea med instrument fick han av Stiftelsen Lars Hiertas minne, och berättelserna om färderna med den äro alla intagna i Vetenskapsakademiens Handlingar.

Nutiden har svårt att föreställa sig med vilket intensivt intresse polarexpeditionen omfattades inom alla samhällsklasser och vilket uppseende den väckte över hela världen. Intresset här hemma bottnade i den respekt Andrée på sina arbetsområden och som människa åtnjöt för kunnighet, vederhäftighet och omdömesgillhet. Därtill kom att han undan för undan genom detaljerade upplysningar i Aftonbladet om planen och utrustningen gjorde det möjligt även för allmänheten att bilda sig en uppfattning om det mångsidiga tankearbete, den noggrannhet, energi och uthållighet som representerades av såväl de till större delen av doktor Ekholm utexperimenterade, vetenskapliga instrumenten som mängden av praktiska anordningar. Det visade sig ju också efter Vitöfynden att de flesta instrumenten ännu efter 33 år voro funktionella.

I ett brev till ballonghusets konstruktör, dåv. överingeniör Ivar

Svedberg, skriver Andrée, att det första han skall göra efter hemkomsten är att ge ut ett stort verk, där endast den tekniska delen av expeditionen skall behandlas och detta med den yttersta omsorg och fullständighet.

I sina i julas utgivna Minnen erinrar baron Axel Klinckowström om Andrées imponerande yttre. Han var en ståtlig representant, säger författaren, för den fornnordiska jarla- och hövdingetypen, och hans anletsdrag voro av den örnnästa typ som engelsmännen kalla »norman» (normandisk).

Vidare bemöter Klinckowström med argument, som väl alla de som verkligen kände Andrée instämma uti, den ibland hörda uppgiften att Andrée när han besteg Örnens gondol inte längre ägde något hopp om framgång. Han erinrar om den i hans innersta djupt rotade optimismen, hans bergfasta tro på sin lyckliga stjärna och inte minst ädelheten i hans karaktär, vilken skulle ha förbjudit honom att med berått mod offra sina kamrater. »Hade han velat gå under med glans är det min fasta tro att han rest ensam.» Man kan ju också vända på saken och säga, att Andrée var besatt av sin idé, att han aldrig skulle ha släppt den, och att denna besatthet, ytterligare intensifierad av hans starka vilja, uppbådade hans optimism till högsta potens. För min del har jag knappt mött någon — jag menar då bland målmedvetna och handlingskraftiga människor — som så trott just på sin lyckliga stjärna, på en ödesbestämd uppgift. Detta bör dock ingalunda förstås så, att han tanklöst lämnade sig i slumpens våld. Tvärtom. »Nu finns det ej en blotta i min plan eller min utrustning», sade han vid avfärden härifrån 1897. Detta yttrande bevisar, om man så vill, hans vanliga inställning till verk och liv, förvissningen att man kan eliminera irrationella och oförutsedda faktorer genom att behärska alla de rationella och påtagliga som falla inom ens kunskap, erfarenhet och förutseende. Och dessa hade han här som alltid ordnat upp i minsta detalj. Visst stod det dock klart för honom att det gällde en bragd som kunde komma att kräva livet. Men denna bragd var för Andrée livet. Hade han ej fått göra försöket att utföra den, så hade livet blivit honom fullständigt värdelöst.

Elof Stoltz

DE SKANDINAVISKA ALUNBRUKEN

Fil. Mag. Elof Stoltz' översikt ger en uppfattning om den stora betydelse som alunindustrien fordom haft icke minst för Sverige.